

ISTORIE-ÎNVĂȚĂMÎNT-RELIGIE

Prezentăm trei dintre participările la dezbateri în cadrul Simpozionului cu tema : ISTORIE-ÎNVĂȚĂMÎNT-RELIGIE, (iunie 1992).

Începînd cu anul școlar 1990/1991, la solicitarea opiniei publice și a cultelor religioase din țara noastră, Secretariatul de Stat pentru Culte și Ministerul Învățămîntului și Științei, cu acordul Guvernului, au stabilit cadrul pentru introducerea educației moral- religioase în învățămîntul de stat primar și gimnazial, ca disciplină de învățămînt de sine stătătoare.

Educația moral-religioasă în școală se impune ca o contribuție însemnată în procesul actual de renaștere spirituală a tineretului, precum și prin faptul că însușirea valorilor moralei religioase reprezintă un drept legitim al tineretului nostru, în deplin acord cu principiul democratic al libertății de conștiință, cu drepturile fundamentale ale omului, în condițiile pluralismului religios oficial recunoscut în România și ale respectului reciproc dintre diferitele confesiuni.

După cum este cunoscut, această activitate se desfășoară în școli după o întrerupere de 42 de ani, în condițiile în care atît sub aspect organizatoric cit și al conținutului, școala și cultele religioase nu au avut la dispoziție timpul cuvenit pentru a lua măsurile necesare spre a răspunde pe deplin tuturor cerințelor specifice.

Marea majoritate a cadrelor didactice din școli și părinții copiilor apreciază măsura menționată. Reintroducerea religiei în învățămîntul de stat constituie repararea unei nedreptăți făcute de regimul comunist.

Tocmai pentru că ne aflăm încă la început de drum, este bine să spunem că deja în ceea ce privește orele de educație moral-religioasă acestea s-au desfășurat, de regulă, în cadrul programului școlar. Uneori ele s-au ținut în cadrul orelor de dirigiență, datorită conținutului etic al temei respective. Sînt frecvente și cazurile, în special în școlile din marile orașe, unde se învață în trei și chiar patru schimburi, cînd această disciplină s-a desfășurat în afara programului, înainte sau după orele de clasă prevăzute în orar, cu durată redusă ca timp, de 20—30 minute, cu acordul tuturor factorilor interesați.

În mediul rural, cu foarte rare excepții, aceste ore s-au predat în bune condiții, pe clase de elevi și numai de către preoții și pastorii din localitate, care au tratat această activitate cu multă responsabilitate.

O problemă rezolvată cu mult succes în marea majoritate a școlilor a fost cea determinată de opțiunea participării copiilor la aceste ore cu conținut religios. Este meritul efectiv al învățătorilor și diriginților ce au discutat cu tact și

discernămint cu părinții copiilor, singurii care au calitatea să decidă în această chestiune.

Dacă la începutul acțiunii termenii „facultativ“ și „opțional“ prevăzuți în protocolul încheiat între Secretariatul de Stat pentru Culte și Ministerul Învățămîntului și Științei privind statutul orelor de educație moral-religioasă în școlile de stat nu au fost înțeleși corect sau respectați, după apariția Constituției României, în care art. 32 pct. 7 prevede că în școlile de stat „învățămîntul religios este organizat și garantat prin lege“ a devenit evident că acești termeni, vizează opțiunea elevilor și a părinților și nu cea a factorilor responsabili din școli. Părinții elevilor decid asupra participării sau neparticipării copiilor la aceste ore (facultativ) și aleg confesiunea sau cultul la ale căror ore de curs vor participa copiii lor.

Pentru asigurarea unui conținut corespunzător și a unei metodologii adecvate orelor de educație moral-religioasă, factorii responsabili de stat și bisericești au organizat în multe școli întâlniri metodice și lecții deschise cu participarea persoanelor care predau această disciplină, avînd la bază programele analitice elaborate de culte pentru fiecare nivel de clasă, programe avizate de Secretariatul de Stat pentru Culte și Ministerul Învățămîntului și Științei sub aspect psiho-pedagogic. Unele culte (ortodox, romano-catolic și reformat) au început redactarea manualelor pentru învățămîntul religios.

În vederea evitării prozelitismului religios, conducerile școlilor permit accesul în instituțiile de învățămînt numai persoanelor autorizate de cultele legale din România să predea disciplina la care ne-am referit și numai dacă în școala respectivă au fost exprimate opțiuni ale părinților și elevilor pentru cultul respectiv.

Începînd cu anul școlar 1991/1992, Ministerul Învățămîntului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte au asigurat înființarea de facultăți teologice cu profil pedagogic complex în cadrul instituțiilor de învățămînt de grad universitar ale cultelor religioase, la cererea acestora : 12 ortodoxe, 7 romano-catolice, 3 greco-catolice, 2 reformate, 2 baptiste, una penticostală și una adventistă.

În cadrul acestor facultăți vor fi pregătiți absolvenți cu dublă specializare — atît în domeniul religiei, cît și în cel al altor discipline de învățămînt, precum : limba română, limbi moderne, asistență socială etc.

Cu același an școlar, la solicitarea unor culte, Ministerul Învățămîntului și Științei și Secretariatul de Stat pentru Culte au asigurat condițiile necesare pregătirii viitorilor învățători pentru a preda în mod calificat educația moral-religioasă la clasele I-IV în școlile de stat. În acest scop, în planurile de învățămînt ale școlilor normale s-au introdus cîte două ore de specialitate teologică, pe săptămîină, pentru elevii care doresc și o astfel de calificare.

Ne exprimăm și prin aceste rînduri opinia ca toți reprezentanții cultelor și toate cadrele didactice care predau această disciplină ce deschide posibilitatea unei reparații morale și spirituale în societatea noastră, ca toți cei angajați pe drumul înțelegerii ecumenice și respectului reciproc, să nu facă uz de poziția pe care o au pentru a iniția acțiuni de prozelitism. De asemenea, pentru a se evita accentele polemice interconfesionale, precum și orice tendințe de denigrare a altor culte, este absolut necesar ca predarea temelor înscrise în programe să se facă în spirit irenic-pacificator.

Numai astfel se va reuși asigurarea unui climat propice renașterii morale și religioase a societății noastre actuale.

PETRICĂ TĂNĂSESCU

Introducerea orelor de educație moral-religioasă la clasele I-VIII, ore facultative care nu figurează în program, este departe de a reprezenta reintroducerea religiei ca obiect de studiu în învățământ. De aceea discuția rămîne deschisă. La argumentul moral, care se poate rezuma în formula că acolo „unde nu e credință în Dumnezeu nu există nici o frină a răului“, la argumentul istoric, după care „creștinismul se află structural în etnogeneza poporului român“ (Pr. prof. D. Stăniloae), trebuie adăugat argumentul bazat pe valoarea culturală a religiei ca obiect de studiu în școală.

Înainte de nefericita reformă a învățământului din anul.1948, educația moral-religioasă a copiilor începea în familie și se continua în biserică. Odată cu începutul școlii, chiar din clasele primare (I—IV), începea și instruirea copiilor, potrivit vârstei lor. Orelle de religie erau predate fie de învățători, fie de preoții în parohiile cărora se aflau școlile. La liceu, clasele I—VIII pe atunci, această instruire creștea neconținut, atît în conținutul de idei cît și în nivelul de predare, adaptat neconținut vârstei și cunoștințelor acumulate de elevi. Păstrîndu-și imensa ei valoare educativă, religia era în același timp un obiect de studiu, o știință...

Începînd de pe la jumătatea secolului trecut, se poate vorbi de existența unei *științe a religiei* (sintagma aparține lui Mircea Eliade), care, prin dezvoltare și prin specializare a dat naștere unor științe noi. Așa sînt *istoria religiilor*, *istoria comparată a religiilor* sau *fenomenologia religioasă*, *filosofia religiei*, *psihologia religioasă*, *sociologia religioasă*. În clasificarea științelor, ea însăși o știință, *psihologia religioasă*, *sociologia religioasă*. În clasificarea științelor, ea însăși o știință, teologia își are locul său în rîndul așa-numitelor științe noologice, alături de filosofie și matematică, toate științe ale minții, ale spiritului, deosebite de științele cosmologice. Această știință a religiei, această știință teologică nu poate rămîne străină tineretului studios. Altfel, în formația intelectuală și în educația acestui tineret s-ar crea mari lacune, greu de umplut mai tîrziu. Cu 45 de ani în urmă, religia era primul obiect de studiu din catalog și nu era nici facultativă, nici lăsată la voia intîmplării. Ca toate celelalte obiecte de învățămînt, avea programele sale analitice, manuale și profesori special calificați, atît prin studiile de teologie cît și prin formele de pregătire pedagogică și mai ales prin acel riguros examen de capacitate, despre care C. C. Giurescu scria în *Amintirile sale* : „A fost cel mai greu examen din cîte am trecut în viața mea și am trecut destule“.

Înainte de anul 1948, religia se preda în toate școlile secundare. În liceele teoretice, în clasele I și a II-a, se preda istoria biblică : Vechiul Testament în clasa I și Noul Testament în clasa a II-a. Amintesc faptul că Vechiul Testament, prin cărțile sale istorice, este unul din cele mai prețioase izvoare scrise pentru întregul Orient Apropiat antic și că lecțiile de religie completau cunoștințele cîștigate de elevi la orele de istorie universală antică. În clasa a III-a se studia istoria Bisericii universale, iar în clasa a IV-a istoria Bisericii române, paralel cu istoria României. Evident, se începea cu vechimea creștinismului în Dacia, subliniindu-se adevărul incontestabil că, spre deosebire de alte popoare, creștinate la date precise, românii s-au născut creștini, deoarece procesul de creștinare a mers paralel cu procesul de romanizare a dacilor, deci de etnogeneză românească. Urmărirea procesului de creștinare și întemeierea lui pe argumente literare, arheologice precum și pe argumentul

filologic, reprezintă tot atâtea dovezi pentru continuitatea daco-romană și străromână pe întregul teritoriu al patriei noastre. Tot la istoria Bisericii române se studia și capitolul despre literatura română veche, începând cu literatura în limba slavonă și continuând cu primele traduceri de texte biblice, cu tipăriturile lui Coresi, Simion Ștefan, Varlaam, Dosoftei, Antim Ivireanul și cu acel monument al limbii literare, care este Biblia de la București.

În cursul superior de liceu, se studia în clasa a V-a dogmatica, în clasa a VI-a morala creștină, în clasa a VII-a noțiuni de filosofie a religiei, cu teme ca : argumentele raționale pentru dovedirea existenței lui Dumnezeu, existența și spiritualitatea sufletului, religie și știință, religie și artă, religie și morală, religie și filosofie. În ultimul an se predau noțiuni de istorie a religiilor și elemente de filosofie creștină.

Pentru a ne menține la argumentele de ordin cultural care pledează pentru introducerea religiei ca obiect de studiu în învățământ, să amintim ideea care formează laitmotivul întregii opere a lui Mircea Eliade și anume că „a fi sau mai degrabă a deveni *om* (ș.a.) înseamnă a deveni religios (*Istoria credințelor și ideilor religioase*, vol. I, trad. Cezar Baltag, 1981, p. IX), că „*a trăi ca ființă omenescă este în sine un act religios*“ (s.a. *L'Épreuve du Labyrinthe*, Paris, 1978, p. 176). Impotriva existențialiştilor și mai ales a lui Sartre, care vorbește despre un „cer gol“, Mircea Eliade aduce argumentul că mari oameni de știință de astăzi, care trăiesc într-o societate cu totul desacralizată, ajung la concluzii științifice și filosofice foarte apropiate de anumite filosofii religioase, „reconstruind un univers în care Dumnezeu își are locul său și de asemenea ideea de cosmogonie, de Creație“ (Ibid., p. 151).

Dar toate acestea trebuie cunoscute de tineretul nostru, care a crescut într-o societate nu numai desacralizată ci și populată pînă la desfigurare de zei și idoli creați ad-hoc și de „adevăruri“ fără religie și fără Dumnezeu. Necunoașterea totală a Bibliei, a istoriei Bisericii, a filosofiei creștine, are drept consecință un gol imens în cultura generală chiar a unor intelectuali. Ce pot înțelege astfel de intelectuali din capodoperele artistice de inspirație creștină de care sînt pline muzeele lumii ? Sau ce pot înțelege din marea muzică, plină și ea de misse, oratorii, recviemuri, cantate ? Un mare istoric al literaturii române se întreba cîndva, în legătură cu splendida figură de stil „lumină lină“, care dintre cei patru mari scriitori care o folosesc s-a inspirat de la ceilalți. Era vorba de Anton Pann, Eminescu, Sadoveanu și Arghezi. I s-a atras atenția — și a avut onestitatea să mulțumească celui ce a făcut-o — că de fapt toți patru luaseră „lumina lină“ direct, din cîntarea de vecernie „Lumină lină“.

S-au adus introducerii religiei în școală două obiecții principale. Mai întîi aceea provocată de varietatea de religii, confesiuni și secte, care ar îngreuna găsirea unei unități în ceea ce privește învățămîntul religios. Această varietate exista și înainte de 1948, este drept, mai redusă decît astăzi. Dar și atunci, elevii de alte religii și confesiuni își puteau urma cursul de religie la comunitățile respective. Este interesant totuși faptul că marea majoritate a acestora, și mai ales evreei, făceau religia în școală cu excelente rezultate, tocmai datorită faptului că fiind un obiect de studiu, o știință, aceasta contribuia la dezvoltarea lor culturală.

Â doua obiecție se referă la o așa-zisă îndochinare religioasă silită a tineretului, adică ceva similar învățămîntului politic de altădată. Dar introducerea reli-

giei ca obiect de studiu obligatoriu în învățămînt nu înseamnă nicidecum o siluire a minții și a sufletului elevilor, ci lărgirea orizontului lor cultural și posibilitatea unor opțiuni solid documentate. Ateismul însuși este o concepție filosofică bazată pe argumente științifice și nu pe eludarea marilor probleme ale lumii și ale vieții. Dar chiar și pentru formarea unor concepții ateiste, trebuie cunoscute și argumentele concepțiilor opuse, conform principiului enunțat de Seneca : *audiatur et altera pars*, să fie ascultată și cealaltă parte. Altfel se ajunge în acel ateism vulgar, ale cărui consecințe funeste le-am cunoscut din plin o jumătate de secol și care ne-au mutilat sufletul și ființa națională.

Astăzi, în marile frămîntări prin care trecem, revenirea la vechea noastră matcă nu se poate realiza fără reînvierea vechilor virtuți, a căror temelie este fără îndoială credința noastră ortodoxă.

MARIA VASILESCU

Studiul istoriei religiilor în cadrul învățămîntului preuniversitar depășește, prin obiective și conținut, caracterul de „obiect de studiu opțional“, precum și aspectul — destul de vag, imprecis — de contribuție la creșterea gradului de cultură generală : el este, înainte de toate, sursa informațională și modalitatea certă pentru o racordare corectă, conștientă și eficientă a individului la realitatea socio-politică, pe care și-o asumă existențial ca element vital, organic al polisului. Participarea la viața Cetății constituie aspectul dinamic al acestui produs și cosmocrat al realității sensibile, iar pentru împlinirea rolului pe care îl joacă, este necesară, printr-o regresie conceptuală problematică, cunoașterea și recunoașterea identității conjugate în tridimensionalitatea temporală ; memoria nu este un depozit lax și inert de stări și acte consumate, ci un nivel de trăire, ontic, extrem de activ și cu implicații directe operative.

În procesul educativ de formare și informare a tinerilor, comunicarea este mijloc de realizare și scop, într-un orizont pe care, dascăl și discipol, și-l integrează cu intenția mărturisită de a se realiza ca parte și întreg în ordinea socială. Informația nu se poate separa de rezultatul ei direct : formarea, iar aceasta se realizează prin desfășurarea conținutului informațional într-un proces de acceptare și trans-educățională. Cele două aspecte nu formează un cerc vicios, ci constituie două laturi inseparabile și coîncomitente ale procesului didactic.

Așadar, formarea capacității de comprehensiune sintetică și orientativă se realizează prin cunoaștere, prin învățare și asimilare conceptuală. Un orizont își împlinește funcția sa de liman constitutiv și axiologic prin cuprinderea „in nuce“ a perspectivelor multiple. În acest fel, „indefinitatea“ intelectuală a coexistenței modalităților diferite de apreciere și comprehensiune nu constituie o țesătură de confuzii și ambiguități, ci o structură suplă, dinamică, foarte mobilă ce asigură înțelegerea și conectarea aspectelor esențiale și eliminarea succesivă a opacităților care amenință, eventual, procesul cunoașterii. Este, credem, imposibil să ne explicăm și să integrăm realitatea creștină, fără înțelegerea corectă a fundamentului spiritual primordial care face din „homo sapiens“ un „homo religiosus“. Modul restric-

tiv, limitativ și păgubitor din punct de vedere spiritual și cultural în care se procedează astăzi la nivel educațional nu este rezultatul lipsei de bunăvoință ci al ignoranței. Raționarea corectă la umanitate presupune înțelegerea și respectarea tuturor formelor particulare de tradiție, evitarea ligaturării, a izolării Creștinismului de toate celelalte forme de cult. Dacă Dumnezeu este Unul — și este! — atunci nu avem dreptul să introducem, abuziv și cu totul nelegitim, disjunția, ambiguitatea, separația, acolo unde Tatăl Ceresc a unit, îmbinat și armonizat lucrurile! Cum am putea înțelege, oare, istoria, dogma, sistemul moral și ritualul creștin fără considerarea tradiției abrahamică unitare, fără raportarea acesteia la marile tradiții ale Orientului, ignorând cu bună știință asemănările și deosebirile dintre Creștinism și celelalte forme spirituale consistente preceștine?

Sintem martorii unui uriaș val de publicații, de toate formele și orientările, în toate sensurile posibile; pericolele ce așteaptă momentul propice pentru a se materializa în rătăciri, erezii culturale și comportamente sociale aberante, sînt, credem, mult mai importante decît cele din perioada postbelică și prerevoluționară. Dogmatismul sclerotic s-a manifestat prohibitiv, dintr-un anume punct de vedere, și în ceea ce privește „noutățile” psiho-spirituale; dar, după evenimentele din decembrie 1989, cenzura competenței, a pertinentei și a bunului simț, chiar, nu a mai funcționat cu frecvența și cuprinderea necesară, tinerii noștri rămînînd la discreția tuturor „profeților” și „profețiilor”. Inutilitatea unor asemenea „achiziții” subintelectuale nu este, nici pe departe, cel mai rău lucru: rătăcirile, confuziile, se transformă rapid în dereglări psiho-fiziologice, constituie sursa dereglărilor social-morale, a transgresiunilor și pervertirilor de varii forme. Toate acestea, sintem convinși, au depășit stadiul posibilului și au început să devină realitate. Singurul mijloc prin care mai este posibilă reechilibrarea rămîne, după părerea noastră, cunoașterea și educarea prin învățare. Rezultatele pe care le-am obținut în cei doi ani sînt, cu siguranță, încurajatoare. S-a dovedit încă o dată, dacă era nevoie, că nu interzicerea, sub diferitele ei forme, la nivelul cunoașterii conceptuale este calea potrivită, ci conștientizarea prin înțelegere și competență, prin pătrundere intelectuală și trăire autentică a valorilor spirituale este singura modalitate de reorientare benefică. Certitudinea, siguranța, care se manifestă prin întoarcerea în „sînul” Bisericii Ortodoxe, este fructul cunoașterii directe și cuprinzătoare a tuturor celorlalte tradiții — aceasta nu este o simplă afirmație ci experiența contactului viu cu cei care au beneficiat de asimilarea informațiilor specifice obiectului de studiu în chestiune.

Întotdeauna există o șansă, o posibilitate de recuperare a unei stări normale, autentice, a unei „actualități” în care omul să redevină măsură a lucrurilor și a purității echilibrului intelectual — studiul istoriei religiilor este una și nu cea mai puțin importantă.

T. GHIONDEA

LECTORATUL DE VARĂ AL SOCIETĂȚII DE ȘTIINȚE ISTORICE (Brașov 1992)

Între 6 și 16 iulie 1992 s-a desfășurat la Brașov activitatea Lectoratului de vară al Societății de științe istorice din România (S.S.I.) în colaborare cu Inspectoratul școlar județean Brașov și filiala Brașov a S.S.I., la care au participat aproape 50 de profesori de istorie din 18 județe (Prahova, Dîmbovița, Ialomița, Călărași, Brăila,